

(*Dictamnus albus*), funkcie (*Hosta*), zawilce japońskie (*Anemone japonica*), parzydło (*Aruncus*), tawułka (*Astilbe*), atakże piwonie (*Paeonia officinalis*, *P. lactiflora*). Obok takich bylin istnieje wiele bylin krótkożyjących (malwy, orliki, goździk brodaty, fiołek rogaty).

W drugiej części książki zajęto się podstawowymi regułami kształtowania zastosowania bylin w ogrodzie („Kształtowanie przy pomocy bylin”). W tej części omówiono podstawowe barwy kwiatów, cechy bylin, tworzenie harmonii w ogrodzie, znaczenie pięknych liści w ogrodzie, a także ogród bylinowy w okresie zimy. Istotne znaczenie mają także pory roku. A. Barlage wyróżnił dziesięć fenologicznych pór roku: przedwiośnie; początek wiosny; pełnia wiosny; wczesne lato; pełnia lata; późne lato; wczesna jesień; pełna jesień; późna jesień czy zima. W tych porach roku można stosować różnorodne byliny (do nich zalicza się około 30 podstawowych rodzajów bylin).

Istotne znaczenie posiada część trzecia książki. Zwrócono tutaj uwagę na problematykę żyzności gleby, problem rozmnażania bylin, różnorodność wymogów dla poszczególnych rodzajów czy gatunków bylin, problem stosowania podpór i cięcia bylin, nawadnianie ogrodów, czy wreszcie zagrożenia uprawianych bylin przez chwasty i szkodniki. Zwraca się uwagę na znaczenie zwierząt użytecznych w ogrodzie, a także prawidłowe narzędzia stosowane w ogrodzie.

Najważniejsze znaczenie posiada część czwarta książki pt. „Najpiękniejsze byliny”. Autor stosuje przy opisie następujące znaki: wysokość bylin, barwa kwiatów, czas kwitnienia, forma wzrostu, forma liści, preferowane stanowiska i idealni partnerzy omawianych roślin. Takie znaki przy opisie poszczególnych 85 rodzajów bylin bardzo ułatwiają lekturę książki. Na stanowiskach słonecznych można uprawiać szereg pięknych bylin: krwawniki, malwy chińskie, astry (szereg pięknych gatunków i odmian), dzwonki, złocienie ogrodowe, nacyłki (*Coreopsis*), ostróżki (trzy podstawowe grupy: Grupa Pacific, Grupa Elatum, Grupa Belladonna), jeżówki (*Echinacea*), wilczomlecz (*Euphorbia*), wiele gatunków bodziszek (*Geranium*), łyścze (*Gypsophila*), dzielżany (*Helenium*), liliowce, kosańce inaczej irysy, trytomy (*Kniphofia*), lewendy, złocienie właściwe, lilie, łubiny, pysznogłówki (inaczej monardy), kocimiętka (*Nepeta*), długowieczne piwonie, maki, floksy, wielosiły (*Polemonium*), sasanki (*Pulsatilla*), rudbekia, szalwie, driakwie (*Scabiosa*), wysokie rozchodniki (odmiany rozchodnika *Sedum telephium*), czyściec (*Stachys*), oryginalna południowoamerykańska bylina werbena (*Verbena bonariensis*).

Natomiast na obszarach półcienistych i cienistych można stosować takie piękne byliny jak: dąbrowki (*Ajuga*), przywrotniki (*Alchemilla*), zawilce (*Anemone*), orliki (*Aquilegia*), parzydło (najbardziej znany gatunek to parzydło leśne), tawułka (*Astilbe*), jarzmianki (*Astrantia*), bergenie, kaukazka niezapominajka (*Brunnera macrophylla*), konwalia majowa, kokoryczki (*Corydalis*, w tym piękne niebiesko kwitnące gatunki i odmiany), serduszki (*Dicentra*), wczesnie kwitnące ciemierniki (*Helleborus*), żurawki z pięknymi liśćmi i sylwetką (*Heuchera*), liczne gatunki i odmiany funkii (*Hosta*), mało jeszcze znane tojeście (*Lysimachia*), posiadające piękne liście i sylwetki, kokoryczki (*Polygonatum*), wiele pięknych gatunków i odmian pierwiosnków (*Primula*) miodunki (*Pulmonaria*), kwitnące późnym latem i jesienią trójsklepki (*Tricyrtis*).

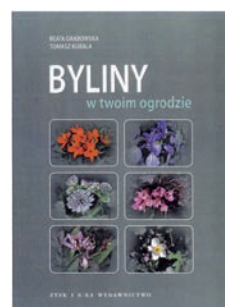
Do ciekawych poduszkowych bylin – mających znaczenie także w ogrodach skalnych – należą: armenia inaczej zawciąg nadmorski, niski gatunek parzydła (*Aruncus aethusifolius*), klasyczne już astry krzaczaste (*Aster dumosus*), niskie tawułki, dzwonki poduszkowe, niebieska kokorycz (*Corydalis flexuosa*), liczne odmiany goździka siniego i pierzastego, niskie gatunki odmiany bodziszek, niskie gatunki i odmiany łyśczów, kocanki (*Helichrysum*), cieniulubne przylaszczki, miniaturowe funkcie, niskie kosańce brodate, niskie odmiany lawendy, floksy poduszkowe, wiele odmian pierwiosnków, typowe rośliny górskie jakimi są skalnice (*Saxifraga*), wiele gatunków niskich rozchodników, a także bardzo cenione fiołki.

A. Barlage wskazuje na konieczność ciągłej pracy w ogrodach bylinowych, zresztą zgodnie z fenologicznymi porami roku. Cenne znaczenie posiada „Słowniczek” wyrażen ogrodniczych, a także wskazanie na możliwości zakupu roślin w renomowanych ogrodnictwach bylinowych. Należą tutaj takie znane firmy jak: Ogrodnictwo Bylinowe Dietera Gaissmayera (Illertissen koło Augsburga), Ogrodnictwo Bylinowe hrabiów von Zeppelin (Sulzburg-Laufen, Badenia), Ogrodnik Bylinowy Klose (Lohfelden koło Kassel), Thomas i Christina Tamberg (Berlin, zwłaszcza irysy i liliowce), Raj Piwoniowy Stefana Tetzlaffa (Korschenbroich) i Jelitto Staudensamen (Schwarmstedt). Ogólnie lektura książki „Bogactwa kwiatów. Najpiękniejsze byliny do mojego ogrodu” stanowi cenną pomoc w uprawie bylin. Dotyczy to nie tylko amatorów tych roślin, ale także specjalistów w dziedzinie bylin i ogrodów.

Eugeniusz Kośmicki (Poznań)

Beata Grabowska, Tomasz Kubala, **Byliny w twoim ogrodzie**. Poznań 2010, ss. 472, Zysk i S-ka Wydawnictwo, ISBN 978-83-7506-381-3.

Byliny należą do najważniejszych składników prawie każdego ogrodu. Byliny to rośliny wieloletnie, które są w pełni zielone lub w różnym stopniu zdrewniałe u nasady łodyg. Zielone części tych roślin obumierają na zimę, a ich organy podziemne zimują w postaci korzeni, kłączy, bulw i cebul. Z bylinami związane są zazwyczaj krzewinki

i półkrzewy, ale z powodu ich podobnego zastosowania w ogrodach przedstawiane są zazwyczaj razem z nimi (np. lawenda, tymianek czy barwinek). W Polsce coraz bardziej wzrasta zainteresowanie tą grupą roślin, a także ich szerszym wykorzystaniu w ogrodach. Na uwagę polskich czytelników zasługuje książka Beaty Grabowskiej i Tomasz Kubali pt. „Byliny w twoim ogrodzie”, która została opublikowana w Zys i S-ka Wydawnictwo. Autorami tej książki są renomowani i doświadczeni autorzy książek botaniczno-ogrodniczych. Są oni wieloletnimi pracownikami Ogrodu Botanicznego UAM w Poznaniu. Beata Grabowska jest kierownikiem merytorycznym działów Systematyki Roślin, a także Biologii i Zmienności Genetycznej Roślin zajmując się m.in. aklimatyzacją i biologią obcych gatunków roślin ozdobnych. Natomiast Tomasz Kubala jest kierownikiem merytorycznym Działu Roślin Górskich. Jest on też doświadczonym fotografem roślin, a także uczestnikiem wielu wypraw botanicznych do odległych zakątków świata.

W książce „Byliny w twoim ogrodzie” wyróżnić można następujące części składowe: „Wstęp” (s. 5-17), opisy i barwne fotografie przedstawionych roślin (s. 20-457), a także część końcowa obejmująca „Indeks nazw łacińskich” i „Indeks nazw polskich” (s. 461-472). We „Wstępie” zajęto się takimi problemami jak: ogólna charakterystyka bylin, morfologia bylin, organy podziemne bylin, problem przystosowania się nadziemnych organów bylin do warunków siedliskowych, długość życia bylin, mrozoodporność uprawianych bylin, rozmnażanie bylin, pielęgnacja bylin w ogrodzie, zagrożenie chorobami i szkodnikami, a także możliwość odpowiednich ich kompozycji. Autorzy książki pragną zachęcić czytelników do zainteresowania się bylinami oraz do szerszego ich wykorzystania w ogrodach. W oparciu o własne bogate doświadczenia podjęto wybór bylin, które charakteryzują się stosunkowo niewielkimi wymaganiami uprawowymi, a przy tym o dużej wartości ozdobnej. Budowa morfologiczna i anatomiczna organów nadziemnych bylin wskazuje na siedlisko i klimat. Można wyróżnić następujące typy roślin: *hydrofity* (rośliny wodne), *higrofity* (rośliny środowisk wilgotnych), *mezofity* (siedliska umiarkowanie wilgotne, znoszą krótkotrwałą suszę) czy wreszcie *kserofity* (przystosowane fizjologicznie do klimatu suchego). Byliny powszechnie stosuje się na terenach ogrodów i różnych form zieleni. Najprostszą formą zastosowania bylin są rabaty lub grupy bylinowe. Przy tym można wymienić byliny przeznaczone na rabaty słoneczne, a także rabaty na siedliskach cienistych i półcienistych, zazwyczaj bardziej wilgotne niż obszary rabat słonecznych. Byliny na obszarach cienistych i półcienistych rosną dobrze także pod drzewami i razem z krzewami. Oddzielną grupą bylin stanowią byliny uprawiane na wilgotnych obszarach, nad ciekami i stawami ogrodowymi, a także w ogrodach skalnych. Inny podział wymienia: ogrody miejskie, ogrody rezydencji arystokratycznych, ogrody wiejskie, ogrody chłopskie czy ogrody naturalne. Przy charakterystyce roślin zwraca się uwagę na następujące cechy: wysokość roślin, charakterystyka kwiatów i liści, okres kwitnienia roślin, preferowane stanowiska,

możliwość zastosowania roślin w ogrodach, zastosowanie w kompozycjach florystycznych, znaczenie gospodarcze przedstawionych bylin (znaczenie produkcyjne, zalecenia do masowego rozmnażania).

Wyda się, że przedstawione – w książce B. Grabowskiej i T. Kubali – rośliny ozdobne można ogólnie podzielić na rośliny rabatowe na stanowiska słoneczne, półcieniste i cieniste (także pod drzewami i krzewami), obszary wilgotne, rośliny wodne, rośliny do alpinariów i ogrodów skalnych. Można wydzielić jako oddzielną grupę rośliny cebulowe i kłączowe, trawy i paprocie. Niesposób wymienić wszystkie przedstawione w książce byliny. Wyda się, że można wskazać na następujące rodzaje bylin na stanowiska słoneczne: krwawniki (*Achillea*), tojad (Aconitum), kłosowce (*Agastache*), bylice (*Artemisia*), trojeście (*Asclepius*), astry, barwnice (*Baptisia*), dzwonki, chabry (*Centaurea*), ostróżki, dyptam jesionolistny, naparstnice (*Digitalis*), jeżówki (*Echinacea*), echinopsy, mikołajki, sadzce (*Eupatorium*), wilczomlecze, wiaźówki (*Filipendula*), bodziszki, dzielżany, słoneczniki, słoneczniczki, liliowce, kosaćce, piękne gatunki i odmiany lili, liatry (*Liatris*), trojeście (*Lysimachia*), makleja sercowata (*Macleaya cordata*), kocimiętka (*Nepeta*), piwonie, penstemony, zalezniki (*Phlox*), wysokie floksy, wielosiły (*Polemonium*), sasanki, rudbekie, ceniolubne rogersje, ozdobne koniczyne, bardzo wytrzymałe na suszę jukki.

Na obszarach cienistych i półcienistych można stosować takie rośliny jak: podagrycznik pospolity (*Veriegatum*), dąbrowki (*Ajuga*), zawilce wiosenne, letnie i jesienne, krótkowieczne, ale bardzo kolorowe orliki (*Aquilegia*), parzydła (*Aruncus*), tawułka (*Astilbe*), jarzmianki (*Astrantia*), brunnera wielkolistna z pięknymi liśćmi, pluskwice, w tym z barwnymi liśćmi (*Cimicifuga*), konwalia majowa, kokoryczki (*Corydalis*), serduszki (*Dicentra*), mało jeszcze znane epimedia, bardzo oryginalne glaucidium palmiste, interesująca krajowa bylina cieszyńska wiosenna (*Hacquetia epipactis*), kwitnące wiosną ciemierniki (*Hel-leborus*), przyłuszczka pospolita (*Hepatica nobis*), żurawki (*Heuchera*) z ozdobnymi liśćmi i z ciekawymi kwiatami, wspaniałe gatunki i odmiany funkii (*Hosta*), mało znane czerpatki (*Hydrophyllum*), jasnoty (*Lamium*), jęczyczki (*Ligularia*), pierwiosnki, posiadające kolorowe liście miodunki, mało jeszcze znane majówki (*Smilacina*), i trójskrepki (*Tricyrtis*), wiosenne trójlistny (*Trillium*), pełniki, jagodowce (*Urnularia*). Wskazane tutaj byliny świadczą o możliwościach ich uprawy w Polsce.

Recenzowana książka B. Grabowskiej i T. Kubali zasługuje na szeroką uwagę polskich czytelników. Wyda się, że założone przez autorów cele zostały w pełni zrealizowane. Wykonane fotografie roślin ułatwiają bardzo rozpoznawanie roślin. Także opisy przedstawionych roślin są dobrze opracowane. Należy tą interesującą książkę możliwie szeroko spopularyzować w Polsce jako cenną pomoc dla szerokiego grona miłośników roślin (bylin) i ogrodów. Może być też ona cenna jako pomoc dydaktyczna dla uczniów i studentów ogrodnictwa i architektury krajobrazu.

Eugeniusz Kośmicki (Poznań)